

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

Vilnius 2010 m. vasario 08d.

Vilniaus m. 2 apylinkės teismo teisėja Jūratė Gaidytė-Lavrinovič sekretoriaujant Natalijai Kudzevičienei dalyvaujant ieškovei Zofijai Veronikai Lipeikienei ieškovės atstovui Kęstučiui Čilinskui atsakovui Alfredui Rukšėnui atsakovo atstovui Petru Jonušui, atsakovų atstovei Agnei Bilotaitei viešame teismo posėdyje išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės Zofijos Veronikos Lipeikienės ieškinį atsakovams Alfredui Rukšėnui, VšĮ „Versmės“ leidykla dėl garbės ir orumo gynimo bei neturtinės žalos atlyginimo ir **nustatė**:

Ieškovė ir jos atstovas prašė teismo:

Įpareigoti atsakovus per dvi savaites nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos savo lėšomis laikraščiuose „Lietuvos rytas“, „Respublika“ ir „Lietuvos žinios“ išspausdinti tokio turinio paneigimą:

„Informuojame, kad leidyklos „Versmė“ 2006 m. išleistoje knygoje „Papilė, II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) Alfredo Rukšėno parengto trečiosios dalies skyriuje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, 469 puslapyje paskleisti duomenys „*Archyvinė medžiaga rodo, kad vokiečiai iš Papilės į Augustaičių kaimą atvarė daugiau kaip 100 sovietų karo belaisvių ir Jono Kondroto sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla. Stovykloje vokiečiai belaisvius iškratydavo, paimdavo dokumentus, pinigus, kitus vertingus daiktus. Po to jie iš stovyklos paimdavo po 4-5 belaisvius, vesdavo juos prie Ventos dešiniojo kranto ir ten prie duobių sušaudydavo. Po egzekucijos Jono Kondroto sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės. Šiose vaišėse dalyvavo ir Algirdas Bučikas, egzekucijos pradžioje motociklu atvažiavęs į Augustaičių kaimą. <...>. Vėliau gyventojai sušaudytų belaisvių kūnus iškasė, pergabeno į Girelės mišką ir čia palaidojo. <...>. 1951 m. spalio 19 d. ekshumacijos akto duomenimis, nužudyta buvo per 126 sovietinius karius*“ neatitinka tikrovės ir žemina Onos Puskunigienės bei jos dukters Zofijos Veronikos Lipeikienės garbę ir orumą.“

Priteisti iš atsakovų ieškovei 5000 Lt. neturtinę žalą priteisti iš atsakovų bylinėjimosi išlaidas. Ieškovė prašo atlyginti neturtinę žalą kurią patyrė 2006 m. leidykloje „Versmė“ išleistoje knygoje „Papilė, II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) atsakovo Alfredo Rukšėno parengtame knygos trečiosios dalies skyriuje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, 469 puslapyje paskleidus jos motinos Onos Puskunigienės ir pačios ieškovės garbę ir orumą žeminančius, neatitinkančius tikrovės duomenis, pateiktus remiantis niekine, juridinės galios netekusi O.Puskunigienės baudžiamosios bylos medžiaga. Ieškovė prašo teismo įpareigoti atsakovus savo lėšomis paneigti šiuos duomenis neatitinkančius tikrovės ir žeminančius O.Puskunigienės, o kartu ir ieškovės garbę bei orumą.

2006 m. leidykloje "Versmė" išleistoje knygoje „Papilė, II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) atsakovo Alfredo Rukšėno parengtame knygos trečiosios dalies skyriuje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, 469 psl. paskleisti duomenys „Archyvinė medžiaga rodo, kad vokiečiai iš Papilės į Augustaičių kaimą atvarė daugiau kaip 100 sovietų karo belaisvių ir Jono Kondroto sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla. Stovykloje vokiečiai belaisvius iškratydavo, paimdavo dokumentus, pinigų, kitus vertingus daiktus. Po to jie iš stovyklos paimdavo po 4-5 belaisvius, vesdavo juos prie Ventos dešiniojo kranto ir ten prie duobių sušaudydavo. Po egzekucijos Jono Kondroto sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės. Šiose vaišėse dalyvavo ir Algirdas Bučikas, egzekucijos pradžioje motociklu atvažiavęs į Augustaičių kaimą. <...>. Vėliau gyventojai sušaudytų belaisvių kūnus iškasė, pergabeno į Girelės mišką ir čia palaidojo <...> 1951 m. spalio 19 d. ekshumacijos akto duomenimis, nužudyta buvo per 126 sovietinius karius“ yra tiesiogiai susiję su O.Puskunigienės ir jos dukters ieškovės Z.V.Lipeikienės asmenimis, kurios knygoje aprašomu laikotarpiu gyveno Jono Kondroto - O.Puskunigienės tėvo, ieškovės senelio - sodyboje. Tačiau tikrovės neatitinkantis duomenys žemina O.Puskunigienės, jos dukters ieškovės Zofijos Veronikos Lipeikienės garbę ir orumą. Todėl šiuos neatitinkančius tikrovės duomenis ir O.Puskunigienės, jos dukters- ieškovės garbę ir orumą žeminančius duomenis paskleidus minėtoje knygoje ieškovė patyrė neturtinę žalą. Ieškovė knygą išleidusiai leidyklai „Versmė“ 2009-06-05 ė pateikė reikalavimą paskelbti minėtų duomenų paneigimą, tačiau leidyklos vadovas P.Jonušas 2009-06-17 raštu atsisakė tai padaryti. O.Puskunigienė buvo gimusi JAV, tačiau užaugo Lietuvoje ūkininko šeimoje, o tokie asmenys sovietų režimo laikais dėl savo kilmės buvo priskiriami „buržuaziniams nacionalistams“, „antitarybiniais elementais“, kuriuos reikėjo persekioti sušaudant, nuteisiant arba išstremiant. Taip ir O.Puskunigienė buvo nepagrįstai apkaltinta ir nuteista, ilgus metus ji ir jos šeima kentėjo nuo KGB organizuojamų represijų, šmeižto, visa tai lydinčių apkalbų.

Šiaulių srities teismo baudžiamųjų bylų kolegijos 1951-12-04 nuosprendžiu Ona Puskunigienė buvo nuteista už tai, kad ji 1941 m. vokiečių okupacijos metu Lietuvoje kurstė antitarybinę agitaciją tarp Lietuvos gyventojų šmeižė tarybinę armiją platino antitarybinio turinio fotonuotraukas, 1947-1951 metais sistemingai skleidė provokacinius gandus apie greitai kilsiantį karą tarp Amerikos ir Tarybų Sąjungos ir iškraipė tarybinę tikrovę. Tačiau jos baudžiamojoje byloje yra gausu melagingų liudytojų parodymų kuriuose ji buvo šmeižiama atlikusi dar ir kitas veikas. Pavyzdžiui, liudytojas Romaška aiškino, kad vokiečių armijos kareiviams sušaudžius į nelaisvę paimtus rusų karius O.Puskunigienė, esą, nuseginėjo nuo žuvusiųjų jų skiriamuosius ženklelius, rodė anksčiau nužudytųjų civilių gyventojų nuotraukas ir aiškino, kad tai padarė rusų kariai, taip pat jis nurodė, kad po žudynių O.Puskunigienė vokiečių kariams organizavo vaišes..

1989-09-22 Lietuvos TSR prokuratūra išdavė pažymėjimą Nr. 13/5026-89 apie O.Puskunigienės reabilitavimą po mirties. Tačiau ieškovės ir kitų O.Puskunigienės šeimos narių pergyvenimai su O.Puskunigienės reabilitacija nesibaigė. Ieškovės šeimą ir toliau slėgė neteisėtos politinės bylos dokumentų pagimdytos apkalbos ir šmeižtas. Ieškovė su kitais O.Puskunigienės įpėdiniais buvo suinteresuoti atkurti neteisėtu TSRS okupacinės valdžios įsteigto Šiaulių srities teismo baudžiamųjų bylų kolegijos 1951-12-04 nuosprendžiu iškraipytą tiesą apie 1941 m. įvykius, kai Papilės valsčiuje, netoli ieškovės motinos tėvų sodybos vokiečių kariai sušaudė sovietų karo belaisvius. 2001-06-01 Lietuvos Generalinis prokuroras A.Klimavičius atmetė ieškovės skundą su reikalavimu išsiaiškinti minėtus įvykius. Šiame nutarime, be kita ko, nurodoma, jog įvertinęs visą O.Puskunigienės baudžiamosios bylos medžiagą sovietinis Lietuvos TSR prokuroras 1989 m. priėmė sprendimą reabilituoti O.Puskunigienę. Ši reabilitacija, pasak Lietuvos Generalinio prokuroro nutarimo, „iš esmės reiškia tai, kad visi byloje esantys tardymo procesiniai dokumentai (liudytojų, kaltinamosios apklausos protokolai) ,teismo nuosprendis ir kiti teismo nagrinėjimo metu priimti procesiniai sprendimai neteko juridinės galios ir yra niekiniai“. Tokiu būdu, atsakovas, knygoje rėmęsis juridinės galios netekusi O.Puskunigienės baudžiamosios bylos medžiaga, paskleidė tikrovės neatitinkančius duomenis, kuriais buvo pažemintas O.Puskunigienės bei ieškovės garbė ir orumas.

Kaip matyti iš knygoje paskleistų tikrovės neatitinkančių duomenų, kalba eina apie ieškovės motinos O.Puskunigienės-Kondrotaitės tėvo Jono Kondroto sodyboje įrengtą belaisvių stovyklą,

kurioje prieš sovietų karius buvo vykdomi nusikaltimai, o po to rengiamos vaišės vokiečių kariams. Minėta, kad aprašomu laikotarpiu J.Kondroto sodyboje gyveno tiek O.Puskunigienė, tiek ir ieškovė. Melagingais faktais, žeminančiais O.Puskunigienės gerą vardą, buvo pagrįsta ir O.Puskunigienės baudžiamoji byla, iš kurios paskleisti duomenys ir buvo paimti. Tokie duomenys žemina O.Puskunigienės, o kartu ir ieškovės, garbę ir orumą, gerą vardą visuomenėje. Todėl nagrinėjamu atveju nėra reikšminga leidyklos atsisakyme nurodyta aplinkybė, jog straipsnyje nėra minima O.Puskunigienės pavardė, o minima tik J.Kondroto sodyba, kadangi tiek šios sodybos įvardijimas, tiek ir išnašose nurodyta O.Puskunigienės baudžiamoji byla yra vertintina kaip tiesioginė nuoroda į O.Puskunigienės asmenį, o po jos mirties liečia ir O.Puskunigienės dukrą - ieškovę.

Skleisti asmens garbę ir orumą žeminančius ir neatitinkančius tikrovės faktus draudžia tiek CK 2.24 straipsnis, tiek BK 154 straipsnis. Atsakovai, paskleisdami tikrovės neatitinkančius duomenis apie O.Puskunigienę, atliko veiksmus, kuriuos minėti įstatymai draudžia atlikti, o tai pagal CK 6.246 straipsnio 1 dalį yra pagrindas atsakovų civilinei atsakomybei atsirasti.

CK 2.24 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo turi teisę reikalauti atlyginti duomenų žeminančių jo garbę ir orumą ir neatitinkančių tikrovės, paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Ieškovė buvo sukrėsta, kad po daugelį metų kęstų represijų atkūrus Lietuvos nepriklausomybę niekinės bylos pagrindu toliau žeminamas motinos ir jos geras vardas. Ieškovę apėmė neviltis, kad jai ir jos šeimai niekuomet nepavyks išsivaduoti iš šmeižto ir apkalbų. Ji vėl patyrė nesaugumo jausmą baimę būti apkalbėtai, reputacijos pablogėjimą, menkavertiškumo jausmus. Vertinant dėl minėtų duomenų paskleidimo ieškovės patirtą neturtinę žalą, taip pat atsižvelgtina į pergyvenimus, kuriuos šie duomenys suteikė dar iki nepriklausomybės atkūrimo.

Dėl neteisėto nuteisimo ir melagingų faktų, kurių pagrindu buvo suformuota O.Puskunigienės baudžiamoji byla, jai teko iškęsti ne tik laisvės atėmimo bausmę, galutinai pakirtusią sveikatą tačiau išgyventi pažeminimą visuomenės akyse. Iki pat savo mirties O.Puskunigienė ir jos šeimos nariai, įskaitant ieškovę, kentė aplinkinių apkalbas, esą ji tėvo sodyboje represuojant sovietų karius prisigrobusi turto iš kurio pragyvena visa O.Puskunigienės šeima. Iš vėliau niekine pripažintos O.Puskunigienės baudžiamosios bylos buvo nuolat imami ir viešinami melagingi faktai. Iki pat savo mirties O. Puskunigienę aplinkinių buvo laikoma nusikaltėle sukrovusia turtus savo šeimai Papilėje nužudytų žmonių sąskaita. Akivaizdu, kad pažeminus O.Puskunigienės vardą, kartu buvo pažemintas ir jos šeimos narių, įskaitant ieškovę geras vardas, garbė ir orumas. Ieškovė buvo laikoma nusikaltėlės dukra, gyvenančia iš motinos tariamai prisigrobto turto. Ieškovės motina ir pati ieškovė patyrė didžiulius neigiamo pobūdžio dvasinius išgyvenimus - negalėjo jaustis pilnaverte visuomenės nare, kentė nuolatines apkalbas, baimę, netikrumą dėl savo ateities. 1989 m. O.Puskunigienę reabilitavus po mirties ir 2001-06-01 Lietuvos Generalinio prokuroro A.Klimavičiaus nutarimu O.Puskunigienės baudžiamąją bylą pripažinus niekine, ieškovei buvo bent maža dalimi kompensuoti dėl neteisėto motinos nuteisimo patirti išgyvenimai. Ji tikėjosi, kad atkūrus Lietuvos nepriklausomybę jai ir jos šeimai daugiau nebebus primenami ir juo labiau nebebus viešinami O.Puskunigienės šeimos tragedija tapusios KGB sufalsifikuotos baudžiamosios bylos duomenys. Todėl ji buvo sukrėsta, kai sužinojo, kad šie duomenys, nepaisant jų pripažinimo niekiniais, buvo vėl paviešinti knygos „Papilė, II, III dalys“ skyriuje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“. Tokiu būdu visuomenei kaip neginčijama tiesa vėl buvo paskleisti tikrovės neatitinkantys O.Puskunigienės, visos jos šeimos, įskaitant ieškovę, garbę ir orumą bei gerą vardą žeminantys duomenys, paimti iš niekinės O.Puskunigienės baudžiamosios bylos. Visuomenės akyse vėl buvo suterštas ieškovės vardas, primestas nusikaltėlės dukters, prisigyvenusios iš tariamai prisigrobto turto, įvaizdis.

Tokiu būdu atgaivinti skaudūs ieškovės prisiminimai suteikė jai dideles dvasines kančias. Atsinaujino okupacijos metais patirti neteisybės ir skriaudos jausmai, kurie ilgainiui perėjo į emocinę depresiją. Ieškovės išgyvenimus sunkina baimė, jog paskleisti tikrovės neatitinkantys duomenys žemina ne tik jos motinos ir jos pačios garbę ir orumą tačiau suterš ir ieškovės anūkų bei būsimų kartų gerą vardą. Ieškovė patirtą neturtinę žalą vertina 5000Lt ir prašo ją priteisti iš atsakovų. Ieškovė teisme taipogi paaiškino, jog ji nesutinka su atsakovų paskleista informacija apie tai, jog jos senelio Jono Kondroto sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių

stovykla, jokios karo belaisvių stovyklos nebuvo, tiesiog senelio kieme keletą valandų vokiečiai laikė sovietų karo belaisvius, ji taipogi nurodė, kad jokios vaišės jos senelio sodyboje vokiečių kariams nebuvo surengtos, jos šeimos nariai vaišėse nedalyvavo, tai neatitinka tikrovės, žemina jos garbę ir orumą. Atsakovas A. Rukšėnas rėmėsi medžiaga iš baudžiamosios bylos, kuri yra pripažinta niekine. Ieškovė nurodė, kad ji neginčija tų faktų, jog karo belaisviai buvo sušaudyti prie Ventos upės kranto, vėliau sovietų karių palaikai buvo perlaidoti Girelės miške. Ieškovė ir jos atstovas prašė teismo pilnai patenkinti jos reikalavimus.

Atsakovas A. Rukšėnas su ieškiniu nesutiko, prašė atmesti, kaip nepagrįstą. Jis nurodė, kad jis yra ieškovės prašomų paneigti duomenų, kurie yra jo parengtame istoriniame-moksliniame straipsnyje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, kuris aprobuotas serijos „Lietuvos valsčiai“ Mokslo darbų komisija, publikuoti leidyklos „Versmė“ išleistoje monografijoje „Papilė II, III dalys“, p. 469, autorius. Jis šių duomenų neišgalvojo, darbas buvo rengiamas laikantis mokslinės empirizmo prielaidos, t. y. remiantis istorinių šaltinių teikiamais duomenimis. Vienas tokių šaltinių buvo Lietuvos ypatingajame archyve saugoma Onos Puskunigienės baudžiamoji byla, joje susegti dokumentai. Teiginys, kad Jono Kondroto sodyboje buvo karo belaisvių stovykla ir belaisviai vokiečių karių buvo sušaudyti už sodybos ribų yra paremtas O. Puskunigienės, liudininkų I. Kaminskienės, B. Pinskio, A. Romaškienės, B. Romaškos, J. Makarevičiaus, J. Kondroto ir kt. apklausų parodymais. Teiginys, kad Jono Kondroto sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės, yra paremtas B. Pinskio, A. Romaškienės, B. Romaškos apklausų parodymais. Po karo, t. y. 1951 10 12 buvo atlikta nužudytųjų palaikų ekshumacija, tai patvirtinta ekshumacijos akte.

Archyvinių žinių, patvirtinančių minėtus įvykius, yra taip pat ir kitoje archyvinėje medžiagoje. Lietuvos ypatingajame archyve saugoma LSSR MGB Šiaulių srities valdybos Akmenės rajono skyriaus vyr. operigalio ltn. Suncovo 1951 05 30 nutarimu užvesta byla-formuliaras dėl Onos Puskunigienės (g. 1912 m.) (LYA, f. K-1, ap. 45, b. 729). Šioje byloje surinkti dokumentai irgi rodo, kad Jono Kondroto sodyboje būta laikinos karo belaisvių stovyklos, kad vokiečiai juos sušaudė, kad sodyboje būta vaišių. Ypatingajame archyve LKP dokumentų skyriuje saugomi Šiaulių apskrities Akmenės raj. KP dokumentai (žiūrėta byla LYA, f. 5780, ap. 3, b. 11). 1951 m. rugpjūčio mėn. 31 d. vyko pirminės partinės organizacijos prie LSSR MGB Akmenės rajono skyriaus posėdis, kurio metu buvo akcentuojama, kad Ona Puskunigienės tėvo - Jono Kondroto - sodyboje būta karo belaisvių stovyklos, ji pati priklausė pasiturintiems ūkininkams (1. 40-42). Taip pat žinių apie straipsnyje minimus įvykius yra ir Akmenės rajono MGB skyriaus 2-ojo skyriaus dokumentuose (LYA, f. K-1, ap. 15, b. 4, 1. 103-104, 124). Atsakovas patikslino, kad jis netiksliai nurodė vietovę – Augustaičių kaimą, kuris yra šalia Papilės, tačiau visi duomenys yra gauti iš archyvinių dokumentų. Žinių apie Šiaulių apskrities Papilės valsčiaus Augustaičių kaimo gyventojus yra Lietuvos centriniame valstybės archyve. Jame saugomi Lietuvos generalinės srities statistikos valdybos (1941-1944 m.) Kaune fondo dokumentai, t. y. 1942 m. gyventojų surašymo Lietuvoje duomenys (Augustaičių k. gyventojų surašymo duomenys, LCVA, f. R-743, ap. 2, b. 6397).

Atsakovas nesutinka su tuo, jog reabilitavus O. Puskunigienę po jos mirties, visi byloje esantys tardymo procesiniai dokumentai (liudytojų, kaltinamosios apklausos protokolai), teismo nuosprendis, kiti teismo nagrinėjimo metu priimti procesiniai sprendimai, 1971-1972 m. atlikto papildomo tyrimo, atnaujinus bylą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, procesinių veiksmų dokumentai ir sprendimai neteko juridinės galios ir yra niekiniai. Tokioje ieškovės išvadoje pastebimas prasilenkimas su pažinimo teorija, jos teiginiais. Pažinimo teorijos kryptis - empirizmas - teigia, kad pažinimo šaltinis yra patyrimas, jis gaunamas per pojūčius. Stebint tikrovės reiškinius per pojūčius gaunami empiriniai duomenys, kurie naudojami kasdieninėje veikloje, kuriais taip pat remiasi mokslinis pažinimas. Empiriniai duomenys tampa moksliniais tuo metu, kai į juos nukreipiamas mokslinis pažintinis interesas. Istorijos moksle istorinės mokslinės teorijos kuriamos remiantis empiriniais duomenimis, t. y. istoriniais faktais, kurie gaunami, atsirenkami nagrinėjant istorinius šaltinius. Istorinėms-mokslinėms teorijoms netekus savo vertės, ją sudarantys istoriniai faktai neišnyksta, jų pagrindu neretai vėl kuriamos naujos istorinės-mokslinės teorijos. Atsakovo nuomone, kad bylos paskelbimas niekine, netekusia juridinės galios reiškia tai, kad joje esantys duomenys tampa

paprasciausiai empiriniais duomenimis, su kuriais nebesiejamos jokios teisines normos. Kad ši byla yra niekinė nėra jokio įrašo pačioje byloje, ji iš LYA nėra išimta ir kaip visos bylos, saugomos LYA, yra išduodama naudotis.

Atsakovas pats dirba LGGRTC, kur tirdavo, rinkdavo medžiagą daugiausia apie veiklą asmenų, kurie vokiečių okupacijos laikotarpiu prisidėjo prie žydų ir kitų asmenų grupių žudynių organizavimo ir vykdymo, rengė istorines-archyvinės pažymas bei archyvinių dokumentų kopijas. Šie tyrimai būdavo atliekami, vykdant LR Generalinės prokuratūros, VSD padalinių, kitų teisės saugos institucijų, gyventojų pavedimus. Teisės saugos institucijoms buvo siunčiamos Lietuvos ypatingajame archyve saugomų archyvinių dokumentų kopijos. Teisės saugos pareigūnai šią medžiagą naudojo savo tarnybinėje veikloje, remdamiesi ja priimdavo atitinkamus sprendimus, nutarimus. Remiantis šio archyvo dokumentais, juose užfiksuotais duomenimis, buvo suteikiami asmenimis laisvės kovų dalyvių statusai. O Puskunigienės bylos paskelbimas niekine, neturinčia juridinės galios nepaneigia tiek joje, tiek kitų asmenų baudžiamosiose bylose, kituose Lietuvos ypatingajame archyve saugomuose dokumentuose esančių duomenų gyvenimiško-empirinio lygmens. Remiantis šiais empiriniais duomenimis ir laikantis moksliniam tyrimams keliamų metodologinių reikalavimų gali būti atkurti praeities tikrovę atitinkantys įvykiai.

Atsakovas nurodo, kad straipsnyje sodybos gyventojų vaidmuo minėtų įvykių metu nėra aptarinėjamas. Įvykio metu ieškovė buvo 4-ių metų amžiaus, ji ir jos motina straipsnyje neminima. Straipsnyje atskleidžiami vokiečių karių, o ne sodybos gyventojų veiksmai. Pačios vaišės galėjo būti surengtos pačių vokiečių, o ne sodyboje gyvenusių asmenų iniciatyva. Antra vertus, sodybos gyventojai nėra kaltinami dėl to, kad vokiečių kariai jų sodyboje įsteigė stovyklą. Istoriniams-moksliniams darbams keliamas reikalavimas, kad būtų pateikiamos šaltinių nuorodos. Dėl šios priežasties kaip šaltinis nurodoma O. Puskunigienės baudžiamoji byla, ši nuoroda nieko nepasako apie O. Puskunigienės praktinius veiksmus įvykių metu, t. y. O. Puskunigienės pavardė minima kaip cituojamo dokumento pavadinimo dalis.

Šis straipsnis yra istorinė-mokslinė teorija ir neužsiima istorinių faktų, duomenų „paskleidimu“. Teorijoje pateikiamos žinios, istoriniai faktai turi savo konkrečią vietą, kuri yra sąlygojama deterministinės prielaidos taikymo, konstruojant istorinę-mokslinę teoriją, rekonstruojant praeities įvykius ir atliekant jų istorinį aiškinimą.

Atsakovas paaiškino, kad straipsnyje minimus duomenis patvirtina Lietuvos ypatingojo archyvo dokumentai, juose fiksuojama informacija. Bylose esantys duomenys gali būti paneigti tuo atveju, jeigu yra kiti, juos paneigiantys, abejonių nekeliantys faktai. Trečia, istorikai neturi teisės savavališkai paneiginti istorinių šaltinių teikiamos informacijos. Toks paneigimas reikštų nepagarbą mokslinio tyrimo principams, pačiam mokslininkui - gero vardo praradimą.

Atsakovo – VšĮ „Versmės“ leidykla – atstovas su ieškiniu nesutiko, prašė atmesti, kaip nepagrįstą. Nors leidykla neatsako už leidyklos išleistose knygose publikuotuose straipsniuose skelbiamų duomenų teisingumą (leidykla tik parengia straipsnius spaudai ir juos spausdina „Lietuvos valsčių“ serijos monografijose), o už visų straipsniuose skelbiamų duomenų teisingumą atsako tų straipsnių autoriai, atsakovo atstovas mano, kad autoriaus mokslininko Alfredo Rukšeno straipsnyje viešai paskelbta informacija yra teisinga, tiksli ir nešališka, pateikta kritiškai įvertinus savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai patikrinus faktus, be to remtasi keliais šaltiniais, o pati informacija surinkta ir paskelbta tik teisėtais būdais, todėl dėl ieškinyje yra nepagrįstas.

2006 m. „Versmės“ leidykla išleido monografijos antrąjį „Papilė“ II ir III dalių tomą, kuriame atspausdintas autoriaus A. Rukšeno straipsnis „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“. Šią mokslinę publikaciją recenzavo mokslininkai istorikai doc. dr. A. Jakubčionis (VU) ir dr. A. Bubnys (Lietuvos istorijos institutas). Minėto straipsnio įvade išsamiai apžvelgiama literatūra ir šaltiniai, kurių dalį sudaro ir Lietuvos ypatingajame archyve saugomos įvairių asmenų sovietinio laikotarpio baudžiamosios bei operatyvinės paieškos bylos, pateikiančios faktų apie to metų įvykių vietas ar aplinkybes. Straipsnyje rašoma ir apie Antrojo pasaulinio karo metu Jono Kondroto sodyboje nacių buvusią įrengtą laikiną karo belaisvių stovyklą: *Archyvinė medžiaga rodo, kad vokiečiai iš Papilės į Augustaičių kaimą atvarė daugiau kaip 100 sovietų karo belaisvių ir Jono Kondroto sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla. Stovykloje vokiečiai belaisvius*

iškratydavo, paimdavo dokumentus, pinigus, kitus vertingus daiktus. Po to jie iš stovyklos paimdavo po 4-5 belaisvius, vedavo juos prie Ventos dešiniojo kranto ir ten prie duobių sušaudydavo. Po egzekucijos Jono Kondroto sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės" (- straipsnio citata, p. 469). Citatoje minimi duomenys paimti iš Onos Puskunigienės 1951 m. baudžiamosios bylos, saugomos Lietuvos ypatingajame archyve (LYA, f. K-1, ap. 58, b. 26740/3). A. Rukšėno straipsnyje nepaminėta, tačiau toje pačioje byloje yra ir Onos Puskunigienės 1951 m. rugsėjo 7 d. ir rugsėjo 9 d. apklausos atsakymai, kuriuose ji mini, jog jų sodyboje buvo karo belaisvių stovykla, iš kurios belaisviai buvo vedami sušaudyti. O. Puskunigienės baudžiamosioje byloje taip pat yra 1951 m. 10 10 šios sodybos savininko Jono Kondroto apklausos protokolas, kuriame jis teigia: „(...) *į mano ūkį 26 vokiečių kareiviai atvarė apie 125 Tarybinės armijos belaisvius kareivius ir karininkus, juos dislokavo mano ūkyje, ir vokiečiai iš karto pradėjo rengtis juos sušaudyti*“ . Apklausoje jis mini, kad sodyboje tuo metu buvo žmona Liucija ir duktė Ona Puskunigienė (Kondrotaitė). Atsakovo atstovo nuomone, nėra jokio pagrindo netikėti šiais parodymais. A. Rukšėno straipsnio pavadinimas, jo įvadinėje dalyje suformuluotas tikslas bei pats straipsnio turinys leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad istorikui buvo svarbiausia nušviesti bendrą situaciją okupuotame Papilės valsčiuje, o ne pavienių asmenų likimus.

Atsakovo atstovas nesutinka su ieškinyje nurodytomis aplinkybėmis, jog A. Rukšėno nurodyti duomenys neatitinka tikrovės ir žemina ieškovės garbę bei orumą. Ieškovės ir jos motinos duomenys straipsnyje nėra minimi, jų garbė ir orumas nėra pažeminti skaitytojų akyse. Iš esmės visi duomenys, esantys straipsnio dalyje, kurią parašo paneigti ieškovė, atitinka tikrovę, be to teisme pati ieškovė tai patvirtino, ji tik nesutinka su teiginiais, jog ieškovės senelio sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla ir kad po egzekucijos Jono Kondroto sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės.

Ieškovės minimos teisiškai nepagrįstos prielaidos, ieškovės įvardijamos kaip tikrovės neatitinkantys duomenys, nebuvo viešai paskelbti ginčijamoje straipsnio citatoje. Ieškovės cituojamoje autoriaus straipsnio dalyje minimas tik vienas įvardintas asmuo - Algirdas Bučikas, dėl kurio paminėjimo ieškovė jokių priekaištų neturi. Atsakovas pažymi, jog nei ieškovė, nei jos motina Ona Puskunigienė, nei jokie kiti asmenys ginčijamoje citatoje neminimi. Visi kiti šioje citatoje paminėti asmenvardžiai yra tik neatsiejamos, o dėl to negalinčios būti praleistos, kitų pavadinimų sudedamosios dalys. Jono Kondroto sodybos pavadinimo dalį sudaro Jono Kondroto asmenvardis, straipsnio išnašoje parašyto Onos Puskunigienės baudžiamosios bylos pavadinimo dalį sudaro Onos Puskunigienės asmenvardis. Atsakovo atstovas mano, kad neįmanoma pažeminti asmens (asmenų) garbės ir orumo, neminint nei to asmens (asmenų), nei to ar tas asmuo (asmens) buvo aprašomoje vietoje.

Atsakovo atstovas taipogi nurodė, jog yra ir kitų Lietuvos ypatingojo archyvo bylų dokumentų, kuriuose yra duomenys apie tai, kad ieškovės senelio sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla, ir kad vokiečių kareiviai sušaudė sovietų karo belaisvius prie Ventos upės, tai patvirtina liudytojų I. Kaminskienės, B. Pinsko parodymai (LYA F. K-1, ap. 45, b. 729. Puskunigienė Ona, Jono, gim. 1912 m. Byla formuliaras.) , B. Ramaškos laiškas A. Gurauskui 1950 04 12, kiti rašytiniai įrodymai, esantys Lietuvos Ypatingajame Archyve.).

Atsakovo atstovas nurodė, jog ieškovė prašomi paneigti duomenys atitinka tikrovę ir nežemina ieškovės bei jos motinos O. Puskunigienės garbės ir orumo. Ieškovė daugelyje vietų siekia asociacijas ir samprotavimus pateikti kaip įvykius, faktus. Ieškovės reikalavimai nepagrįsti ir todėl turi būti atmesti.

Ieškinyms atmestinas, sutinkamai su LR CK2.24str., CK6.250str. bei atsižvelgiant į ieškovės paaiškinimus, atsakovų paaiškinimus, liudytojų parodymus bei byloje esančius rašytinius įrodymus. Nustatyta, kad 2006m. leidykloje „Versmė“ išleistoje knygoje „Papilė, II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) atsakovo A. Rukšėno parengtame knygos 3 dalies skyriuje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, 469 puslapyje (b.1.18) buvo išspausdinti duomenys „Archyvinė medžiaga rodo, kad vokiečiai iš Papilės į Augustaičių kaimą atvarė daugiau kaip 100 sovietų karo belaisvių ir Jono Kondroto sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla. Stovykloje vokiečiai belaisvius iškratydavo, paimdavo dokumentus, pinigus, kitus vertingus daiktus. Po to jie iš stovyklos paimdavo po 4-5 belaisvius, vedavo juos prie Ventos dešiniojo kranto ir

ten prie duobių sušaudydavo. Po egzekucijos Jono Kondroto sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės. Šiose vaišėse dalyvavo ir Algirdas Bučiukas, egzekucijos pradžioje motociklu atvažiavęs į Augustaičių kaimą.[...] Vėliau gyventojai sušaudytų belaisvių kūnus iškasė, pergabeno į Girelės mišką ir čia palaidojo [...]1951m. spalio 19d. ekshumacijos akto duomenimis, nužudyta buvo per 126 sovietinius karius“. Šiuos duomenis prašo paneigti ieškovė, nurodydama, jog jie neatitinka tikrovės ir žemina ieškovės bei jos motinos Onos Puskunigienės garbę ir orumą bei prašo priteisti iš atsakovų 5000Lt neturtinę žalą. Nagrinėjant bylą teisme ieškovė nurodė, kad ji pati, būdama 4m. buvo senelio Jono Kondroto sodyboje, ten kuri laiką buvo sovietų karo belaisviai, kurie vėliau buvo vokiečių sušaudyti prie Ventos dešiniojo kranto esančių duobių. Ji nurodė, jog jokios belaisvių stovyklos jos senelio Jono Kondroto sodyboje nebuvo, po egzekucijos senelio sodyboje vokiečių kariams nebuvo surengtos jokios vaišės. Visi kiti duomenys iš esmės atitinka objektyvias aplinkybes. Ieškovė nurodė, jog iš atsakovų paskleistų duomenų skaitytojai galėjo suprasti, kad jos senelis rengė vaišes, kad ieškovės motina, gyvenusi J.Kondroto sodyboje grobė belaisvių turta, rengė vaišes vokiečių kareiviams. Tokie duomenys žemina ieškovės ir jos motinos garbę ir orumą, neatitinka tikrovės. Liudytojas A.Kievišas teisme parodė, jog jis buvo ieškovės senelių kaimynas, jam buvo 14m. ir jis prisimena, kad 1941m. birželio pabaigoje buvo sušaudyti karo belaisviai prie Ventos upės Papilėje. Jis stebėjo Kondrotų kiemo dalį dieną ir matė 1-2 vokiečių kareivius kieme, vėliau girdėjo šaudymą. Vakare buvo tylu, apie jokias vaišes jis negirdėjo ir nieko nematė. Po kelių dienų jis buvo nuėjęs prie duobių, kurios buvo jo tėvo žemėje, ten matė žmonių lavonus, kurie buvo nepilnai užkasti. Liudytojas J.Makarevičius teisme nurodė, kad jis gyveno Augustaičių kaime, apie 1km nuo Papilės, jis pažinojo ieškovę ir jos senelį J.Kondrotą ne kartą buvo užėjęs į kiemą ir namus. Jis nematė Kondroto kieme belaisvių stovyklos. Jis žino, kad 1941m. birželio pabaigoje buvo sušaudyti sovietų karo belaisviai, tačiau šuvių negirdėjo ir to nematė. Jo tėvas ir brolis po kelių dienų dalyvavo perlaidojant nužudytuosius miške. Apie tai, kad buvo surengtos vaišės vokiečių kareiviams, jis nieko negirdėjo. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog liudytojui J.Makarevičius 1941m.birželio mėn. buvo 6m., liudytojui A.Kievišui – 14m., jie nepilnai prisimena visus įvykius, nes praėjo beveik 70m, todėl jų parodymai vertintini, atsižvelgiant ir į kitus byloje esančius įrodymus.

Asmens garbė ir orumas yra asmeninės neturtinės vertybės, kurias gina teisė, įskaitant ir civilinę teisę (CK1.114str.). Teisė į garbės ir orumo gynimą garantuojama Konstitucijos 21str. ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 10str. Asmens garbė ir orumas gali būti pažeidžiami paskleidžiant apie asmenį išgalvotą, pramanytą, netikrą t.y. tikrovės neatitinkančią informaciją. Kai duomenys neatitinka tikrovės, reiškia, jog paskleistos žinios yra melagingos, pramanytos, išgalvotos, t.y. iš tikrųjų tokių faktų, aplinkybių nebuvo arba būta kitokių. Ar paskleisti duomenys žemina asmens garbę ir orumą, yra fakto klausimas. Tai, kad buvo pažeista garbė ir orumas, turi įrodyti ieškovė. Teisė į garbę ir orumą taip pat nėra absoliuti, todėl būtina ieškoti šių asmeninių neturtinių vertybių ir teisės skleisti informaciją kompromiso. Nagrinėjamoju atveju atsakovų paskleisti duomenys atitinka tikrovę ir nežemina ieškovės ir jos motinos garbės ir orumo.

Atsakovas A.Rukšėnas, paskleisdamas duomenis atsakovo VŠĮ „Vermės“ leidykla išleistoje knygoje, vadovavosi archyvine medžiaga, esančia Lietuvos ypatingajame archyve (O.Puskunigienės baudžiamoji byla, (f.K-1, ap.58, b.26740/3) ; byla-formuliaru dėl O.Puskunigienės,(f.K-1, ap.45, b.7290; Šiaulių apskrities Akmenės raj. KP dokumentais (f.5780, ap.3,b.11), Akmenės raj. MGB skyriaus 2 skyriaus dokumentais (f.K-1, ap.15, b.4)); žiniomis apie Papilės valsčiaus Augustaičių km. gyventojus(saugomi LCVA). Ieškovė pateikė teismui duomenis apie tai, kad jos motina O.Puskunigienė 1989m. LTSR prokuratūros buvo reabilituota (b.1.38-pažymėjimas), LAT pažymėjime 2002 01 21 nurodyta, kad O.Puskunigienė buvo neteisėtai represuota ir nuteista pagal RTFSR BK 58(10) str.2d. 25m. laisvės atėmimo.Ji yra nekalta Lietuvos Respublikai ir yra atkuriamos visos jos pilietinės teisės (b.1.39). 2001 06 01 LR generalinio prokuroro nutarime atmesti skundą nurodyta, jog O.Puskunigienė buvo reabilituota, ji nepagrįstai patraukta baudžiamojon atsakomybėn ir nuteista (represuota). Sprendimas reabilituoti O.Puskunigienę iš esmės reiškia tai, kad visi byloje esantys tardymo procesiniai dokumentai (liudytojų, kaltinamosios apklausų protokolai), teismo nuosprendis ir kiti teismo nagrinėjimo metu priimti procesiniai sprendimai, 1971-1972m. atlikto papildomo tyrimo, atnaujinus bylą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, procesinių veiksmų dokumentai

ir sprendimai neteko juridinės galios ir yra niekiniai (b.1.44). Atsakovas A.Rukšėnas remiasi ne tik šioje byloje buvusiais įrodymais, bet ir kita medžiaga ir analizuodamas visumą, aprašo istorinius įvykius: sovietų karo belaisvių sušaudymą bei jų laikymą iki sušaudymo. Prašomame paneigti tekste yra tik vienas neesminis netikslumas- nurodytas Augustaičių kaimas, kuomet įvykiai buvo Papilėje, esančioje apie 1km nuo minėto kaimo. Kad Jono Kondroto sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla ir kad sodyboje buvo surengtos vaišės patvirtina byloje esančių įrodymų visuma, šie duomenys yra istoriniai, jie nežemina ieškovės ir jos motinos garbės ir orumo, nes juose nėra nurodyta, kad ieškovė ar jos motina yra kokiu nors būdu susijusi su sovietų karo belaisvių laikymo stovykla, nėra duomenų, apie jų ruoštas vaišes vokiečių kareiviams. Ieškovė ir jos motina nėra vertinamos nepalankiai, neigiamai, nėra žeminama jų garbė ir orumas. Prašomame paneigti tekste neminama nei ieškovė, nei jos motina O.Puskunigienė, priešingai- nurodyta tik vietovė Papilė ir Jono Kondroto sodyba. Teismas, vertindamas visus įrodymus, daro išvadą jog ieškovės reikalavimai paneigti atsakovų paskleistus duomenis bei pripažinti, jog jie neatitinka tikrovės ir žemina ieškovės ir jos motinos O.Puskunigienės garbę ir orumą yra atmestini, kaip nepagrįsti. Atmetus šiuos reikalavimus, netenkintinas ir ieškovės reikalavimas dėl neturtinės žalos - 5000Lt atlyginimo, kadangi turtinės žalos atlyginimas yra galimas tik įstatymo nustatytais atvejais (CK6.250str.). Šiuo gi atveju teismas nenustatė, kad duomenys, paskleisti atsakovų neatitinka tikrovės ir žemina ieškovės ir jos motinos O.Puskunigienės garbę ir orumą (CK2.24str.) , todėl ieškovės reikalavimas atlyginti neturtinę žalą – 5000Lt sumai yra nepagrįstas, atmestinas. Atmetus ieškinį, iš atsakovų ieškovei nepriteistinos ir bylinėjimosi išlaidos (CPK 93str., 98str.). Atsakovams iš ieškovės išlaidos už advokatės pagalbą teisme nepriteistinos, kadangi nėra pateikta įrodymų apie jų dydį (CPK 98str.).

Remdamasis išdėstytais teiginiais ir vadovaudamasis LR CPK 259str., 279str., teismas

nusprendė:

Ieškinį atmesti.

Sprendimas per 30 dienų gali būti skundžiamas Vilniaus apygardos teismui paduodant apeliacinį skundą per Vilniaus m. 2 apylinkės teismą.

Teisėja

Jūratė Gaidytė-Lavrinovič

KOPIJA TIKRA